

Шевченко В.

старший науковий співробітник
Інститут спеціальної педагогіки і психології імені
Миколи Ярмаченка НАПН України
(Київ, Україна)

РОЗВИТОК ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ В УКРАЇНІ (ПОЧАТОК ХІХ – ПОЧАТОК ХХІ)

Зі здобуттям незалежності в Україні на перше місце вийшли проблеми загальнодержавного масштабу. Не залишилася осторонь і освіта, зокрема і спеціальна. Саме дослідження в галузі історії сурдопедагогіки, становлять найбільшу цінність, адже це той фундамент, на який опирається і без якого вона не може існувати. Водночас, знання історичних процесів сприятиме модернізації та удосконаленню системи спеціальної освіти, освітній інклюзії осіб з особливими освітніми потребами.

Сьогодення вимагає від сучасної освіченої людини вивчення історичного процесу, його закономірностей та особливостей. Радикальні зміни, що відбуваються в нашій державі, спричинені ними гуманістичні й демократичні зрушення в світогляді, ідеології, науці та культурі, а насамперед в історії, ставлять за мету необхідність їх вивчення і впровадження у навчально-виховний та педагогічний процес дітей з порушеннями слуху.

Спеціальні школи для дітей з порушеннями слуху, які створювались в дореволюційній Україні, відкривались з ініціативи приватних осіб та існували, переважно, на благодійницькі кошти, перебуваючи, таким чином, поза державною системою, що створювало великі труднощі й перешкоди в їх діяльності і розвитку [5, 183].

Характерною особливістю тогочасних спеціальних шкіл для дітей з порушеннями слуху була відсутність у них єдиної чіткої системи навчально-виховної роботи, адже вони офіційно не включалися в систему установ народної освіти, тому не одержували науково-методичної допомоги і керівництво ними не здійснювалося. Кожна школа організувала свою діяльність з учнями по-своєму, так, як могли організувати її практичні працівники, виходячи з конкретних місцевих умов, проводила свій курс навчання, мала різні строки навчання та навчальні плани, програми, які розроблялися місцевими педагогічними колективами на основі власного досвіду. Також вони мали різні підручники, що обумовлювало велику розбіжність між ними у змісті, формах і методах навчання. Система навчання не була чітко визначена: хто навчав за «чистим усним методом», а хто за «мішаним методом». Все залежало від того, хто стояв на чолі школи, від його підготовленості до роботи з глухими дітьми. Саме тому майже кожна школа була, по суті, специфічним закладом, не схожим

на інші [3, 97].

Визначальною рисою навчально-виховного процесу в усіх школах для дітей з порушеннями слуху в Україні було те, що крім навчання дітей мови та інших загальноосвітніх предметів їх обов'язково навчали ще й певної професії (токарно-столярної, ковальсько-слюсарної, палітурної, шевської, кравецької, рукоділля, роботи в сільському господарстві тощо), тому майже всі заклади мали переважно ремісничий характер, на який відводили більше половини часу. З метою глибшого вивчення ремесла в навчальний процес включались також елементи геометрії, креслення та малювання. Багато уваги надавалося ручній праці і рукоділлю. В деяких школах до плану включалися ліплення, художня вишивка, граверне мистецтво тощо. Разом з тим, школа лише полегшувала життя глухих учнів, готуючи їх до виконання нескладної роботи, яка забезпечувала б їх існування.

Оскільки більшість шкіл не мала міцної матеріальної бази, це створювало труднощі і перешкоди в організації ефективної системи навчально-виховної роботи, не давало можливості не лише відкривати нові школи, а й розширювати існуючі. Кожна школа змушена була щорічно відмовляти в прийомі багатьом дітям. Багато труднощів зустрічали школи і при комплектуванні педагогічних кадрів, що позначилося на ефективності навчально - виховної роботи [2, 92].

Наприкінці XIX ст. в Україні спеціально організованим навчанням охоплювалося всього близько 1% глухонімих від загальної кількості в 50 тисяч, і це лише ті, батьки яких могли платити значні кошти за навчання.

В кінці XIX ст. почала формуватися сурдопедагогічна громадськість, яка піклувалася про розширення мережі шкіл для дітей з порушеннями слуху, про наукове обґрунтування системи їх навчання й виховання та поліпшення їх соціального становища [6, 119].

Новий етап у розвитку сурдопедагогіки розпочався зі створення 3 травня 1898 р. з ініціативи Імператриці Марії Федорівни Всеросійського опікунства про глухонімих. З його ініціативи у 1899-1902 рр. були створені відділи опіки глухонімих, основне завдання яких полягало в поліпшенні роботи існуючих шкіл і відкритті нових закладів. Відділи приділяли багато уваги популяризації маловідомої на той час справи навчання дітей з порушеннями слуху серед широких верств населення. Проте, всі заклади працювали у складних умовах, а працівники шкіл отримували мізерну заробітну плату [4, 25].

Навчальні заклади для дітей з порушеннями слуху на території Західної України також розвивалися у надзвичайно тяжких і несприятливих умовах. Перші школи виникали з приватної ініціативи і громадської благодійності. Умови їх життя і діяльності в багатьох випадках були дуже схожі з тими, які були і в східній Україні, що входила до складу царської Росії.

У роки першої світової війни школи для дітей з порушеннями слуху в переважній більшості почали занепадати, оскільки приватні пожертвування – основне джерело їх бюджету – різко скоротились. Ще більше погіршилось їх матеріальне становище після 1917 року, коли приватна благодійність припинилась, а Тимчасовий уряд не звертав на них увагу [1, 266].

Отже, навіть поверховий аналіз розвитку і діяльності спеціальних шкіл дореволюційної України свідчить, що всі спеціальні заклади для дітей з порушеннями слуху виникали і розвивались в надзвичайно складних і своєрідних умовах. Їх матеріальна база була дуже нестійкою, а навчально-виховна робота в більшості з них перебувала на низькому рівні. Деякі заклади фактично були притулками і не могли прийняти всіх бажаючих, в зв'язку з чим переважна більшість дітей з порушеннями слуху, а саме глухих, залишалася без освіти.

Список використаних джерел

1. Басова А.Г., Егоров С.Ф. История сурдопедагогике / А.Г. Басова, С.Ф. Егоров. Москва, 1984. С. 266.
2. Дьячков А.И. Воспитание и обучение глухонемых детей / А.И. Дьячков. Москва: Изд-во АПН РСФСР, 1957. С. 103.
3. Краткий экскурс в историю сурдопедагогике // Специальная педагогика: Учебное пособие под ред. Назаровой Н.М. Москва, 2000. С. 97.
4. Хрестоматия по истории воспитания и обучения глухонемых детей в России. Москва: Учпедгиз, 1949. С. 25.
5. Ярмаченко М.Д. Історія сурдопедагогії / М.Д. Ярмаченко. Київ: Вища школа, 1975. С. 183, 266, 314.
6. Ярмаченко М.Д. Виховання і навчання глухих дітей в УРСР / М.Д. Ярмаченко. Київ: Рад. школа, 1968. С. 58, 119.

УДК 376:353:3.071 ("21"11/2017"21")

Шевченко С.

старший науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогії НАПН України
(Київ, Україна)

КЛЮЧОВІ ВИМОГИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ (2011-2017 РР.)

Відповідно до порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах було встановлено вимоги до організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах з метою реалізації права дітей з особливими освітніми потребами на освіту за місцем проживання, їх соціалізації та інтеграції в суспільство, залучення батьків до участі у навчально-виховному процесі. Діти з особливими освітніми потребами (діти сліпі та із зниженим зором, глухі та із зниженим слухом, з тяжкими